

Etikkrådets virksomhet

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland er et uavhengig råd som gir anbefalinger til Norges Bank om å utelukke selskaper fra Statens pensjonsfond utland eller sette selskaper til observasjon. Rådet har fem medlemmer og et sekretariat på åtte personer.

Etikkrådet vurderer selskapers virksomhet på grunnlag av retningslinjer fastsatt av Finansdepartementet. Retningslinjene har både produktbaserte utelukkelseskriterier som for eksempel produksjon av tobakk, kull eller noen våpentyper og atferdsbaserte utelukkelseskriterier om for eksempel korrupsjon, menneskerettighetsbrudd, miljøskade og uakseptable utslipp av klimagasser. Terskelen for utelukkelse skal være høy, og selskaper kan bare utelukkes hvis de i fremtiden vil representere en uakseptabel etisk risiko for fondet. Alle Etikkrådets anbefalinger offentliggjøres på rådets nettside så snart Norges Bank har offentliggjort sin beslutning.

Etikkrådet følger løpende med på om selskaper i fondet har virksomhet som rammes av retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU, og arbeider parallelt med mange saker og problemstillinger.

For produktkriteriene kartlegger et konsulentfirma selskaper som har virksomhet som kan være i strid med kriteriene, og avgir hvert kvartal en rapport til rådet. Rapporten inkluderer også relevant ny informasjon om selskaper som allerede er utelukket fra fondet. Rådet følger i tillegg med på informasjon fra andre kilder og undersøker løpende alle aktuelle selskaper.

For atferdskriteriene identifiseres selskaper ved porteføljeovervåkning, eksterne henvendelser og systematiske gjennomganger av områder med høy etisk risiko. Et konsulentfirma søker daglig i mange nyhetskilder på flere språk etter relevante oppslag om selskaper i porteføljen. Rådet får rapporter fra konsulenten og følger også med på en rekke databaser med informasjon om f. eks. korrupsjon eller menneskerettighetsbrudd. Rådet mottar også henvendelser, enten direkte eller videresendt fra

Norges Bank, fra organisasjoner eller enkeltpersoner med oppfordring om å vurdere saker. I utvalget av saker for nærmere undersøkelser legger rådet vekt på normbruddets alvor og omfang, konsekvensene av normbruddet, selskapets ansvar for eller medvirkning til forholdet, selskapets tiltak for å forebygge eller bøte på skader og risiko for tilsvarende hendelser i framtiden.

Gjennomganger av områder med høy etisk risiko følger ofte en langsiktig plan. Når Etikkrådet har valgt ut et område, følger rådet dette i flere år. Rådet har for eksempel fulgt opp tekstilprodusenter i noen sørøst-asiatiske land siden 2015, mens det har fokusert på avskoging av tropisk skog siden 2009.

Etikkrådet innhenter informasjon fra blant annet forskningsmiljøer og internasjonale, regionale og nasjonale organisasjoner og setter i mange tilfeller ut konsulentoppdrag for å undersøke indikasjoner på brudd på retningslinjene. Selskapene i porteføljen er også selv viktige informasjonskilder. Det er ofte inngående dialog med selskapene i løpet av vurderingsprosessen.

Tabell 1: Etikkrådets virksomhet i 2016–2018

År	2016	2017	2018
Aksjeselskaper i SPU ved årets slutt (ca.)	9000	9100	9150
Totalt antall ekskluderte selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet ved utgangen av året	66	64 ¹	70 ²
Selskaper på observasjonsliste etter tilrådning fra Etikkrådet ved utgangen av året	2	6	8
Selskaper som Etikkrådet har avgitt tilrådning om	15	12	10
Selskaper som er utelukket i løpet av året etter tilrådning fra Etikkrådet	5	1	11
Selskaper som er satt til observasjon i løpet av året	1	4	2
Utelukkelse som er opphevet i løpet av året	1	1	2
Selskaper som rådet har kontaktet	86	62	34
Selskaper som rådet har møtt	22	12	22
Nye selskaper som rådet har tatt stilling til			46 ³
Totalt antall selskaper under arbeid i løpet av året	162	149	202
Totalt antall selskapsvurderinger som ble avsluttet i løpet av året	53	75	120
Antall rådsmøter	12	10	11
Ansatte i sekretariatet	8	8	8
Budsjett (mill.)	15,9	18,1	18,5

Tabellen oppsummerer omfanget av Etikkrådets undersøkelser av selskaper i 2018 sammenliknet med 2016 og 2017. Utelukkelse Norges Bank har besluttet uten tilrådning fra Etikkrådet under kullkriteriet, er ikke inkludert i tabellen.

1 To selskap ble i 2017 tatt av børs og strøket fra listen over utelukkede selskaper.

2 Tre selskaper ble i 2018 tatt av børs eller kjøpt opp av andre utelukkede selskaper og strøket fra listen over utelukkede selskaper.

3 Endring av telling fra «nye saker» til «nye selskaper» gjør at tallene fra 2016 og 2017 ikke er sammenlignbare med 2018.

Oversikt over Etikkrådets virksomhet i 2018.

I 2018 anbefalte Etikkrådet å utelukke fem selskaper, å sette to selskaper til observasjon og å oppheve utelukkelsen av tre selskaper. Norges Bank offentliggjorde på grunnlag av Etikkrådets tilrådninger fra 2016, 2017 og 2018 at 11 selskaper var utelukket, to var satt til observasjon, mens utelukkelsen av to selskaper var opphevet. I ett tilfelle valgte Norges Bank eierskapsutøvelse der Etikkrådet hadde anbefalt observasjon. Etikkrådet har ikke mandat til å anbefale eierskapsutøvelse.

Etter årsskiftet har Norges Bank offentliggjort en beslutning om å utelukke ytterligere ett selskap. Per 1. mars 2019 er 71 selskaper utelukket fra

fondet, mens åtte står til observasjon på grunnlag av tilrådninger fra Etikkrådet. I tillegg kommer 69 selskaper som Norges Bank har utelukket på eget initiativ under kullkriteriet og 14 selskaper som Norges Bank har satt til observasjon under samme kriterium.

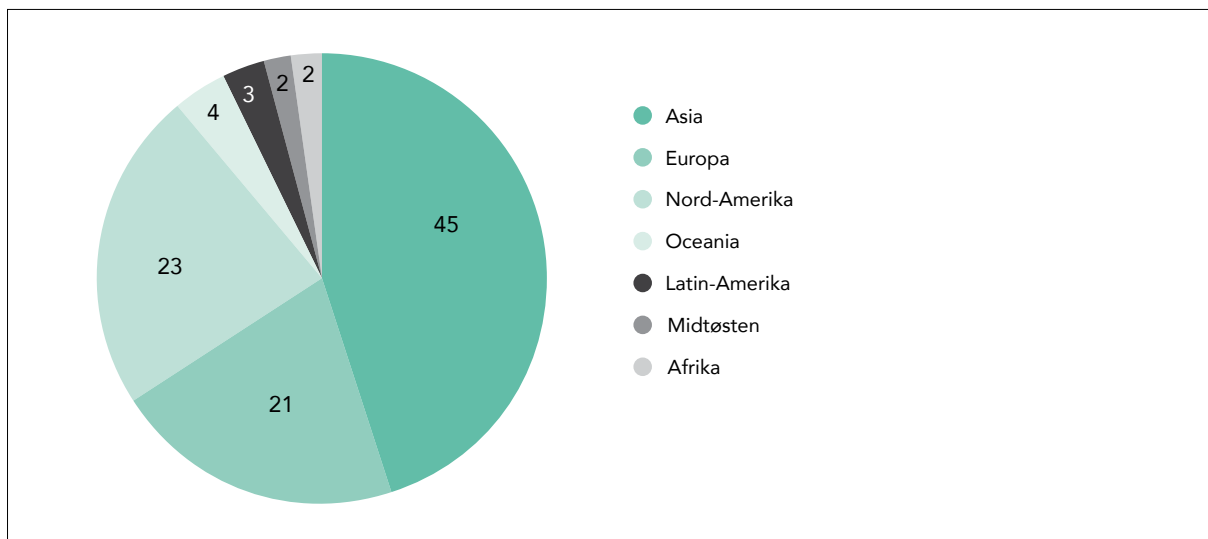
Av de rundt 200 selskapene som Etikkrådet hadde under utredning i 2018, ble om lag 50 tatt opp til vurdering i løpet av året. Rådet avsluttet ca. 120 selskapsutredninger i løpet av året. Antall selskaper under utredning økte fra 2017 til 2018, blant annet fordi rådet har gjennomgått noen nye områder der et stort antall selskaper er fanget opp gjennom porteføljeovervåkingen. Etter en slik innledende gjennomgang velger Etikkrådet ut et begrenset

antall saker for nærmere undersøkelser. Bare grove tilfeller der det er en uakseptabel risiko for at praksisen fortsetter, kan føre til utelukkelse fra fondet.

SPU var ved utgangen av 2018 investert i omkring 9000 selskaper i 70 land. Den geografiske fordelingen på de drøyt 200 selskapene som Etikkrådet har arbeidet med i løpet av året, reflekterer den geografiske fordelingen av selskaper i fondet. Likevel er enkelte geografiske områder over-

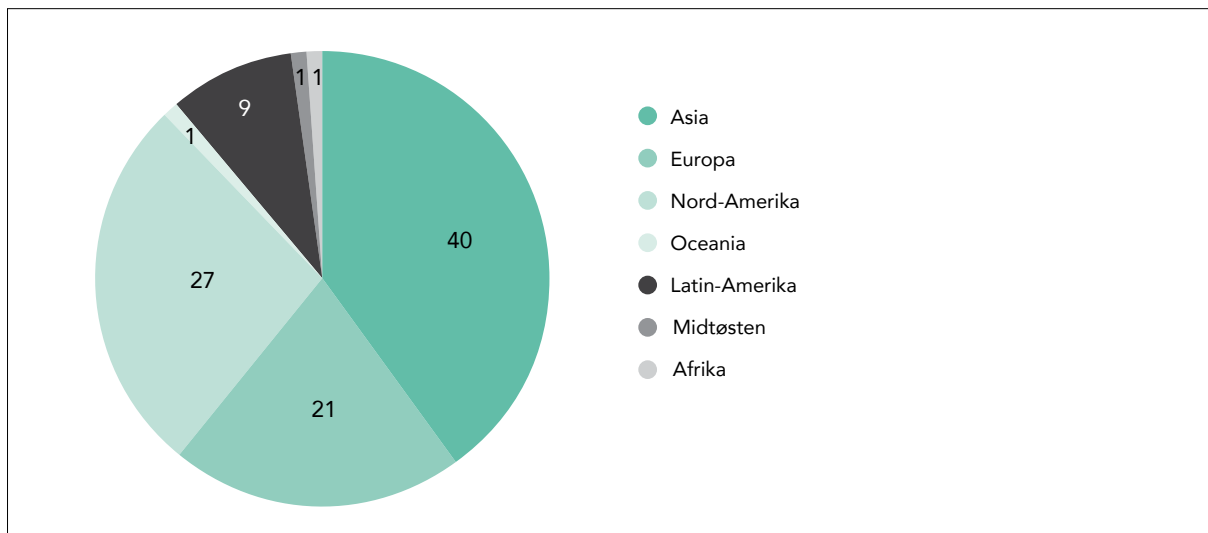
representert, særlig for noen kriterier. For eksempel foregår produksjon av kjernevåpen bare i få land i børsnoterte selskaper. Tilgangen på informasjon varierer også fra land til land og kan ha betydning for om saker fanges opp av porteføljeovervåknin-gen. Mange av de asiatiske selskapene Etikkrådet har under arbeid, undersøkes som ledd i en gjennomgang av områder med høy etisk risiko og ikke på grunnlag av nyhetsoppdrag.

Figur 1. Selskaper i SPU fordelt på regioner i prosent

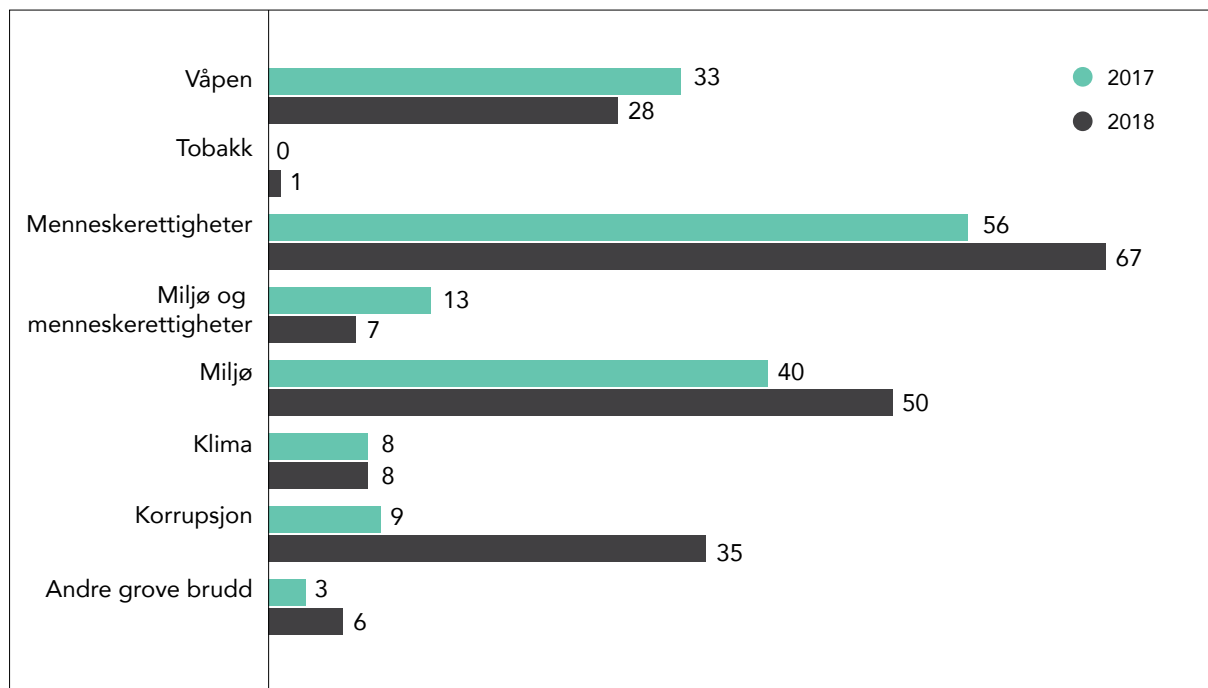
Figuren viser andelen selskaper i SPU per region hvor de er børsnotert.

Figur 2. Selskaper Etikkrådet har under arbeid fordelt på regioner i prosent

Figuren viser andelen selskaper Etikkrådet har vurdert per region hvor de er børsnotert.

Figur 3. Selskaper Etikkrådet har arbeidet med fordelt på kriterier

Figuren viser hvilke utelukkelseskriterier selskapene Etikkrådet arbeidet med i 2017 og 2018, er vurdert opp mot.

Arbeid under de ulike kriteriene

Også i 2018 har brudd på menneskerettighetene vært det atferdskriteriet der flest selskaper har vært under utredning.

I 2018 har rådet arbeidet med saker som blant annet berører barns rettigheter, urfolks rettigheter, ytringsfrihet og arbeidstakerrettigheter. Kriteriet omfatter altså en rekke ulike rettigheter, og det er svært forskjellige problemstillinger som kommer opp til vurdering. Rådet har sett på saker der mennesker har blitt tvangsflyttet for å legge til rette for økonomisk aktivitet, der migranter eller minoriteter har blitt angrepet, der motstandere av et prosjekt har blitt trukket for retten uten grunnlag, og saker der arbeidstakere, inkludert barn, har blitt utnyttet gjennom uakseptable arbeidsforhold eller villedende rekrutteringsprosesser.

Brudd på arbeidstakerrettigheter er ganske utbredt, men fanges ofte ikke opp av nyhetsovervåkingen. Etikkrådet får derfor gjort undersøkelser av utvalgte selskaper i land og bransjer der risikoen for norm-

brudd er særlig høy. Et stort antall selskaper må ofte undersøkes for å finne fram til de selskapene som bør utelukkes fra fondet. Antall selskaper i fondet fra land der brudd på menneskerettighetene er utbredt, har økt. Dette er krevende for Etikkrådet, både fordi det er flere saker rådet bør ta stilling til, og fordi det ikke er mulig å undersøke menneskerettighetsbrudd på samme måte i alle land. Etikkrådet har utdypet dette i et brev til Finansdepartementet fra november 2018 som er trykket på side 47 i denne årsmeldingen.

I løpet av året blir mange korrupsjonsanklager mot selskaper i fondet fanget opp gjennom porteføljeovervåkingen. Hvis det er mange korrupsjonssaker i en bestemt sektor, vil rådet ofte vurdere disse sakene samlet og undersøke nærmere de selskapene innenfor sektoren som er gjenstand for de mest alvorlige anklagene. I 2018 er det gjort en slik gjennomgang av legemiddelselskaper. Etikkrådet tilstreber at rådets arbeid i størst mulig grad skal inngå som et ledd i en virkemiddelkjede sammen med Norges Banks eierskapsoppfølging. Da det ble klart at også Norges Bank ønsket å følge

opp et legemiddelselskap som Etikkrådet hadde identifisert for nærmere undersøkelser, valgte rådet å avvente resultatene fra denne prosessen.

Selv om Etikkrådet har avgitt flere tilrådninger under klimakriteriet både i 2017 og 2018, har ingen selskaper så langt blitt utelukket fra fondet. Arbeidet med klimakriteriet og årsaken til at ingen selskaper så langt er utelukket, er beskrevet i kapittelet om miljø- og klimakriteriene på side 20. Under miljøkriteriet har rådet arbeidet med saker som gjelder avskoging og verneområder, samt gruve- og industriforurensning. Rådet avsluttet i 2018 den systematiske kartleggingen av selskaper som deltar i særlig miljøskadelig fiske, men vil vurdere slike saker hvis de fanges opp gjennom porteføljeovervåkning.

For kullkriteriet kan Norges Bank utelukke selskaper uten tilrådning fra Etikkrådet. Det er avtalt en arbeidsdeling mellom Norges Bank og Etikkrådet der banken identifiserer selskaper som faller inn under kullkriteriet, og Norges Bank vil følge opp

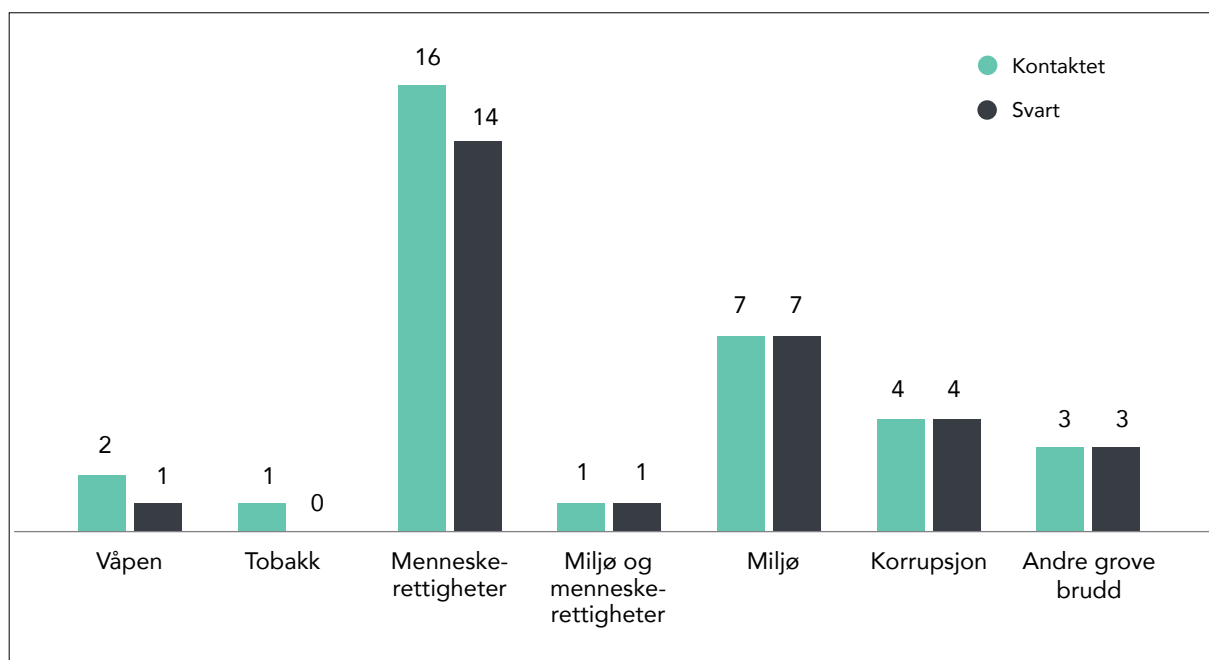
slike selskaper framover. Etikkrådet vil vurdere selskaper som eventuelt blir spilt inn til rådet.

I 2018 har Etikkrådet sett på enkelte selskaper som selger våpen til stater som deltar i krigen i Jemen. Våpnene omfattes i seg selv ikke av våpenkriteriet, men spørsmålet er om selskaper gjennom å selge våpen til disse landene medvirker til brudd på humanitærretten eller menneskerettighetene i krigshandlingene. Etikkrådets vurdering av dette er nærmere beskrevet på side 27.

Kontakt med selskaper i 2018

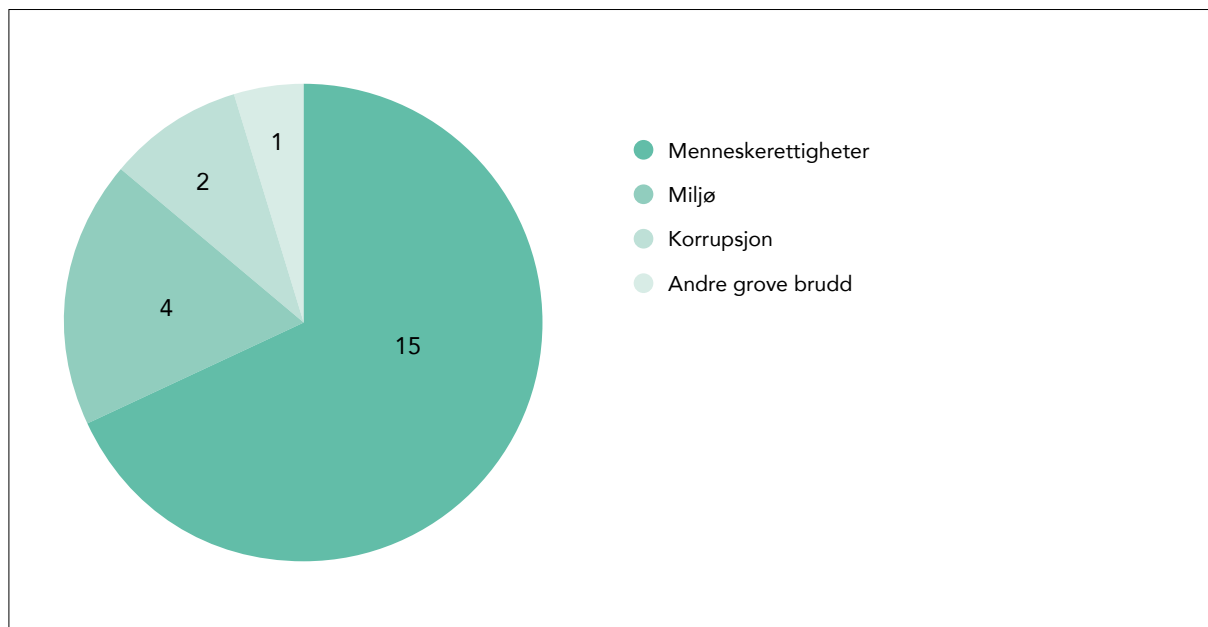
I 2018 kontaktet Etikkrådet 34 selskaper og møtte 22 av dem. Rådet kontakter selskaper som det etter innledende undersøkelser vil vurdere nærmere. Først skriver rådet et brev til selskapene og ber om informasjon som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere deres virksomhet. Alle selskaper som utredes under atferdskriteriene, får også anledning til å kommentere på et utkast til tilrådning før Etikkrådet eventuelt gir sin anbefaling til Norges Bank.

Figur 4. Selskaper kontaktet under hvert kriterium

Figuren viser hvor mange selskaper Etikkrådet har vært i kontakt med i 2018, hvilke kriterier for utelukkelse disse selskapene vurderes under, og hvor mange av selskapene som har svart på rådets spørsmål.

Figur 5. Antall selskaper rådet har møtt fordelt på kriterium

Figuren viser hvordan selskapsmøtene i 2018 fordelte seg på de forskjellige kriteriene.

Rådet legger vekt på informasjon fra selskaper og anser det som en risikofaktor om selskaper ikke bidrar med konkret og etterprøvable informasjon om virksomheten.

Rådet har i 2018 hatt møter med blant annet tekstilselskaper i Vietnam, Taiwan og Korea og frøelskaper i India. Det at flere selskaper står til observasjon, øker også behovet for møter med selskapene for å innhente informasjon til observasjonsrapporter.

Pågående og nye utredninger

En av de første sakene Etikkrådet behandlet, helt tilbake i 2005, gjaldt barnearbeid i produksjon av hybride frøsorter i India. Dette er en problemstilling Etikkrådet har fulgt kontinuerlig siden. Bare ett selskap har blitt utelukket som følge av dette arbeidet, men flere selskaper har blitt fulgt opp av Norges Bank som følge av anbefaling fra Etikkrådet om observasjon eller utelukkelse. Et gledelig resultat i de seneste undersøkelsene er at andelen barnearbeid har gått ned hos flere

selskaper. Etikkrådet har tro på at slike resultater kan oppnås gjennom en vedvarende innsats på prioriterte områder. Selv om rådet også alltid vil arbeide med enkeltsaker som fanges opp gjennom porteføljeovervåkingen, ønsker rådet å konsentrere innsatsen om områder der risikoen for brudd på menneskerettighetene er særlig stor. I 2019 vil Etikkrådet både gjennom en evaluering av tidligere arbeid og en kartlegging av risikoområder legge en plan for arbeidet med menneskerettighets-kriteriet de neste 3–5 årene. Frem til en slik plan er klar, fortsetter undersøkelsene av arbeidstakerrettigheter på de samme områdene som i 2018.

Under miljøkriteriet følger Etikkrådet nå en treårsplan som ble lagt i 2017. Arbeidet med avskoging av tropisk skog, som har pågått siden 2009, ble i 2018 utvidet fra Asia og Afrika til Latin-Amerika. Rådet begynte i 2018 også en kartlegging av selskaper som er lokalisert i et område med stor forurensning fra legemiddelindustri. Rådet vil i tillegg arbeide videre med selskaper som truer verneområder, og kartlegge alvorlig forurensning fra gruve- og oljevirksomhet.

Etikkrådet fortsetter arbeidet med å vurdere selskapers utslipp av klimagasser, og vil i 2019 særlig arbeide med sementproduksjon, stålverk og skipsfart. Rådet vil likevel ikke avgi ytterligere tilrådninger før tolkningen av klimakriteriet er avklart.

Tidligere utelukkelse gjør at Etikkrådet lettere fanger opp nye, liknende saker. Rådet følger fortsatt med på områder der okkupasjonsrettens regelverk kan komme til anvendelse, og på selskaper som driver naturressursutvinning i omstridte områder.

Under korrupsjonskriteriet arbeider Etikkrådet for tiden med selskaper i olje-, forsvars, og transportbransjen. Ellers vil Etikkrådet i 2019 følge opp de tre selskapene som står til observasjon. Rådet fokuserer i første rekke på om selskapenes antikorrupsjonstiltak er tilstrekkelige til å redusere risikoen for fremtidig korrupsjon, og om det fremkommer informasjon om nye grove tilfeller av korrupsjon knyttet til selskapene. Rådet vurderer i så fall hvordan selskapet responderer på disse, og legger også vekt på i hvilken grad selskapene viser vilje til å bidra med opplysninger.

Revurdering av utelukkede selskaper

Et selskap blir ikke utelukket for en bestemt tidsperiode, men kan tas tilbake i fondet så snart grunnlaget for utelukkelse faller bort. Etikkrådet gjør årlig enkle undersøker av alle utelukkede selskaper ved å sjekke om de fortsatt driver virksomheten som førte til utelukkelse, eller om virksomheten er endret. For noen selskaper gjøres grundigere undersøkelser, for eksempel hvis selskapene

ber om det, eller hvis det er indikasjoner på vesentlige endringer. Hvis et selskap har gjennomført tiltak som har ført til tilstrekkelige forbedringer i forholdene utelukkelsen er basert på, avgir Etikkrådet en tilrådning om å oppheve utelukkelsen. Forbedringene må kunne observeres i praksis og ikke bare i selskapets strategier eller planer.

I særlige tilfeller kan Etikkrådet gi en ny anbefaling om utelukkelse av et selskap til Norges Bank, selv om det allerede er utelukket fra fondet. Dette gjelder for eksempel selskaper som har sluttet å produsere én våpentype, mens det fortsatt produserer andre våpen som er grunnlag for utelukkelse. Hvis utelukkelsesgrunnlaget er vesentlig endret for selskaper som er utelukket under atferdskriteriene, kan også rådet avgir en ny tilrådning basert på den nye faktiske situasjonen slik at Norges Bank får anledning til å vurdere om selskapet fortsatt skal være utelukket.

Utelukkelsen av to selskaper som drev oljeleting utenfor Vest-Sahara, ble opphevet i 2018 da selskapenes letevirksomhet var avsluttet.